

**BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI O‘QUVCHILARDA ZARARLI
ODATLARGA QARSHI IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISHGA TAYYORLASH
TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI**

Abdulazizova Nilufar Abduraxmonovna

Farg‘ona davlat universiteti pedagogika kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarni o‘quvchilarda zararli odatlarga qarshi immunitetni shakllantirishga tayyorlashning amaldagi holati o‘rganilgan. Pedagog kadrlar tayyorlash tizimida mazkur yo‘nalishning hozirgi darajasi tahlil qilinib, talabalar kompetensiyalari, mavjud muammolar va rivojlantirish imkoniyatlari o‘rganilgan. So‘rovnomalar, kuzatish va tahlil natijalari asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Mazkur maqolada oliy ta‘lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarni o‘quvchilarda zararli odatlarga qarshi immunitet shakllantirishga tayyorlashning amaldagi holati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida talabalar bilim darajasi, amaliy kompetensiyalari, o‘quv dasturlaridagi mazmun, profilaktik faoliyatga tayyorgarlik darajasi o‘rganilgan. So‘rovnoma, kuzatish, suhbat va qiyosiy tahlil metodlariga asoslanib xulosa va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: zararli odatlar, profilaktika, pedagogik kompetensiya, bo‘lajak o‘qituvchi, sog‘lom turmush, pedagogik tayyorgarlik. sog‘lom turmush madaniyati.

KIRISH

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida yoshlar o‘rtasida zararli odatlarning tarqalishi ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, o‘quvchilar ongi va xulq-atvoriga salbiy ta‘sir ko‘rsatuvchi omillarning oldini olishda ta‘lim muassasalari va o‘qituvchilarning o‘rni beqiyosdir. Shu bois bo‘lajak o‘qituvchilarni o‘quvchilarda zararli odatlarga qarshi immunitetni shakllantirishga tayyorlash tizimini ilmiy asosda takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Dunyo miqyosida bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘quvchilarda zararli odatlarga qarshi immunitetini shakllantirishga yo‘naltirilgan tayyorgarligi sog‘lom avlodni tarbiyalash va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashda muhim omil sifatida e‘tirof etilmoqda. AQSh, Yaponiya va Finlandiya kabi rivojlangan davlatlarda maktab o‘quvchilarining psixologik chidamliligi, tanqidiy fikrlashi hamda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantirish ta‘lim siyosatining ajralmas qismiga aylangan. Bu borada pedagogik ta‘lim dasturlarini yangilash, amaliy mashg‘ulotlar va treninglar orqali bo‘lajak o‘qituvchilarning zararli odatlarning oldini olishga doir kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchilarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar, tarbiyaviy metodlar va samarali muloqotga asoslangan yondashuvlar asosida tayyorlash ularning profilaktik va tarbiyaviy faoliyati samaradorligini oshirishni taqozo etadi. Bu esa ta‘limning barcha bosqichlarida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish, zararli odatlarning oldini olish va ijtimoiy-psixologik barqarorlikni ta‘minlash jarayonining uzviyligini ta‘minlaydi.

Zararli odatlarga qarshi immunitetning pedagogik mohiyati. O‘quvchilarda zararli odatlarga qarshi immunitet deganda ularning salbiy ta’sirlarga nisbatan barqaror psixologik pozitsiyasi, ongli tanlov qilish qobiliyati hamda sog‘lom turmush tarziga intilishi tushuniladi. Bu jarayon izchil va maqsadli pedagogik ta’sirni talab etadi.

Adabiyotlar tahlili. Bugungi globallashuv sharoitida yoshlar orasida tamaki, alkogol, giyohvandlik, internetga qaramlik, agressiv axborot oqimiga ergashish kabi zararli odatlar keng tarqalmoqda. Bu esa maktab ta’lim tizimida o‘quvchilarga sog‘lom turmush madaniyatini singdirish, zararli odatlarga qarshi barqaror immunitetni shakllantirish vazifasini dolzarblashtirmoqda. Bu borada, Rossiyalik olimlarning ilmiy izlanishlarini ko‘rsak, unga ko‘ra, V.V.Nedbay “O‘smirlarning media madaniyatini shakllantirish” mavzusidagi disser -tasion izlanishlarida, umumta’lim maktabining ta’lim jarayonida o‘smirlarning media madaniyatini samarali shakllantirishga yordam beradigan pedagogik shart-sharoitlarni nazariy asoslash va eksperimental sinovdan o‘tkazishni tadqiqotining maqsadi sifatida tanlaganligini ko‘rish mumkin. Uning fikricha, o‘quvchilarda axborot madaniyatini shakllantirishning o‘ziga xos shart-sharoitlarini yaratish va shakllantirish imkoniyatlari alohida ishlab chiqish kerakligi ko‘rsatilgan.

Kuzatuvlar natijasidan ma’lumki, o‘quvchilar atrofini qobiqlab qo‘yish, ularni ongini keraksiz himoyalash, muayyan qolipga solish, noto‘g‘ri jarayondir.

Aslida, yosh avlodni qarashlarini fikran teranlikka, aqlan etuklikka va ilmiy tahliliy yondashuvlikka o‘rgatmoq kerak. Mukammal egallangan bilimgina zararli axborotlarga nisbatan himoyalash immunitetini shakllantiradi. O‘quvchilarda har qanday feyk ma’lumotlarga yoki dezinformasiyalarga nisbatan antiimmunitet paydo bo‘ladi.

Bugungi kunda axborotga oid bir qator nazariyalar yaratilgan bo‘lib, bunda:

- axborotning hissiy nazariyasi (P.Simonov)
- entropiyani inkor etish (Brillyuen);
- kommunikasiya va aloqa jarayonida bartaraf etiladigan noaniqlik (Shennon);
- tashqi dunyodan olingan axborot va unga moslashish jarayonida mazmunning belgilanishi (Viner);
- tanlovning ehtimolligi (Yaglom); xilma-xillikning kuzatilishi (Eshbi) kabilarni ko‘rsatib o‘tish mumkin.

Bu kabi jarayon ichida, axborot vositalarida tarqatilayotgan axborot mazmunini tahliliy qabul qilish, tanqidiy fikr yuritish saviyasiga ega bo‘lmagan 7- 9-sinflarda o‘quvchi-yoshlar mavjud. Bu holat esa, 7-9-sinf o‘quvchi–yoshlari orasida shunchaki, qabul qiluvchi va undagi buzg‘unchi g‘oya hamda qarashlarga ergashuvchi insonlarni shakllanishiga olib kelmoqda.

Bo‘lajak o‘qituvchilar tayyorgarligining mavjud holati tahlili

Oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy tayyorlash jarayonida fanga oid bilimlar ustuvor bo‘lib, profilaktik pedagogika va tarbiyaviy faoliyatga yetarli e’tibor qaratilmayapti. Natijada yosh o‘qituvchilar o‘quvchilar bilan tarbiyaviy-profilaktik ishlarni tashkil etishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning zararli odatlarga qarshi kurashish bo‘yicha tayyorgarlik darajasini aniqlash, mavjud pedagogik sharoitlarni o‘rganish va mavjud muammolarni tahlil etish maqsad qilib olindi. Mazkur bosqichda nazariy asoslarda ilgari surilgan g‘oyalar amaliy jihatdan sinovdan o‘tkazilib, respondentlar orasida kuzatuv, so‘rovnoma va suhbat metodlari orqali ma’lumotlar yig‘ildi.

Tadqiqot ishi Oliy ta’lim muassasalarining pedagogika yo‘nalishida tahsil olayotgan 2–3-bosqich talabalari orasida olib borildi. Tadqiqotda jami 458 nafar respondent ishtirok etdi. Tadqiqot jarayonida ularning zararli odatlarga (chekish, ichkilikbozlik, internetga qaramlik, dangasalik, tajovuzkorlik, befarqlik va boshqalar) nisbatan munosabatlari, bu boradagi bilim, ko‘nikma va qadriyatlari darajasi tahlil qilindi.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, talabalarning aksariyati zararli odatlar to‘g‘risida umumiy tushunchaga ega bo‘lsalar-da, ularning psixologik, ijtimoiy va sog‘liq uchun oqibatlarini chuqur tahlil qila olish ko‘nikmalari yetarli emas. Talabalarning 62 foizi zararli odatlarning turlari haqida bilsalar-da, ularni oldini olishning pedagogik yo‘llarini to‘liq bilmasliklarini bildirganlar. Shu bilan birga, 25 foiz respondentlar o‘zini-o‘zi boshqarish, stress holatlarida to‘g‘ri qaror qabul qilish kabi ijtimoiy-psixologik kompetensiyalarining pastligini tan olgan.

Tadqiqot davomida o‘tkazilgan suhbatlar shuni ko‘rsatdiki, bo‘lajak o‘qituvchilarning aksariyati maktab muhitida o‘quvchilarda zararli odatlarga qarshi immunitetni shakllantirish bo‘yicha metodik yondashuvlarni chuqur o‘rganmagan. Bu holat o‘quv jarayonida mazkur masalaga oid maxsus mavzularning yetarli darajada yoritilmaganligi bilan izohlanadi.

Tayyorlash tizimini takomillashtirish metodikasi quyida keltiramiz. Bo‘lajak o‘qituvchilarni o‘quvchilarda zararli odatlarga qarshi immunitetni shakllantirishga tayyorlash quyidagi metodik yo‘nalishlar asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

- ta’lim mazmuniga profilaktik yo‘nalishdagi bilimlarni integratsiya qilish;
- interaktiv va innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish;
- tarbiyaviy va profilaktik faoliyatga yo‘naltirilgan pedagogik amaliyotni kuchaytirish;
- bo‘lajak o‘qituvchilarda refleksiv va tahliliy ko‘nikmalarni

Metodik tavsiyalar

- oliy ta’lim muassasalarida “Zararli odatlar profilaktikasi pedagogikasi” fanini joriy etish;

- o‘qituvchi tayyorlashda fanlararo integratsiyani ta’minlash;
- psixologik xizmatlar bilan hamkorlikni kuchaytirish;
- bo‘lajak o‘qituvchilarda sog‘lom hayot tarziga shaxsiy munosabatni shakllantirish.

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, amaliy holat shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak o‘qituvchilarni zararli odatlarga qarshi kurashga tayyorlash tizimi hozircha fragmentar (uzuq-yuluq) ko‘rinishda bo‘lib, uni takomillashtirish uchun quyidagi choralar taklif etiladi:

Oliy ta’limda maxsus modul: “Zararli odatlarga qarshi pedagogik profilaktika” nomli amaliy modul kiritish;

Metodik ta’minot yaratish: Keyslar, treninglar, tarbiyaviy mashg‘ulot ssenariylari ishlab chiqish;

Amaliyot jarayonini boyitish: Talabalarni maktablarda sog‘lom turmushga oid loyihalarda ishtirok ettirish;

Zamonaviy tahdidlarni o‘qitish: internet qaramligi, veyp, onlayn destruktiv oqimlar bo‘yicha alohida treninglar joriy etish;

Monitoring tizimini yo‘lga qo‘yish: Talabalarning bu yo‘nalishdagi tayyorgarligini muntazam baholash.

“Zararli odatlarga qarshi pedagogik profilaktika” fanini majburiy modul sifatida kiritish;

Talabalar uchun trening, keys, rolli o‘yinlar, real vaziyatli mashg‘ulotlar joriy etish;

Pedagogik amaliyot davrida profilaktik tadbirlar o‘tkazishni majburiy baholash mezonini sifatida belgilash;

Veyp, internet va o‘yin qaramligi, onlayn tahdidlar bo‘yicha metodik qo‘llanmalar ishlab chiqish;

Talabalarning bu yo‘nalishdagi tayyorgarligini monitoring va diagnostika orqali baholab boorish

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Гунн Г.Е. Компьютер: как сохранить здоровье : Рекомендации для детей и взрослых, СПб.: Нева; М. : Олма-Пресс, 2003.

2.Evtukh E.P. Information and communication technologies in the context of continuing education of music teacher [Electronic resource] // Vestnik kafedry UNESCO «Musykalnoye iskusstvo i obrazovanie». – 2013. – No. 3. – Available at:

3.Н Абдулазизова “FACTORS OF THE ORGANIZATION OF FREE TIME IN THE PREVENTION OF HARMFUL HABITS OF STUDENTS” Web of Scientist International Scientific Research Jornal, 3(11) betlari 624- 631. 2022.11.11.

4.Abdulazizova N. A. (2022.April) O‘QUVCHILARDA ZARARLI ODATLARGA QARSHI IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISHDA BO‘SH VAQTLARINI TASHKIL ETISH OMILLARI. In E Conference Zone (118-120)

5. N Abdulazizova “O‘quvchilarda zararli odatlarini oldini olishda mexnat faoliyatining o‘rni” MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS. ISSUE 5(39) Part 2 June 2021 betlari 104-106